

ROBERT LUIS STIVENSON

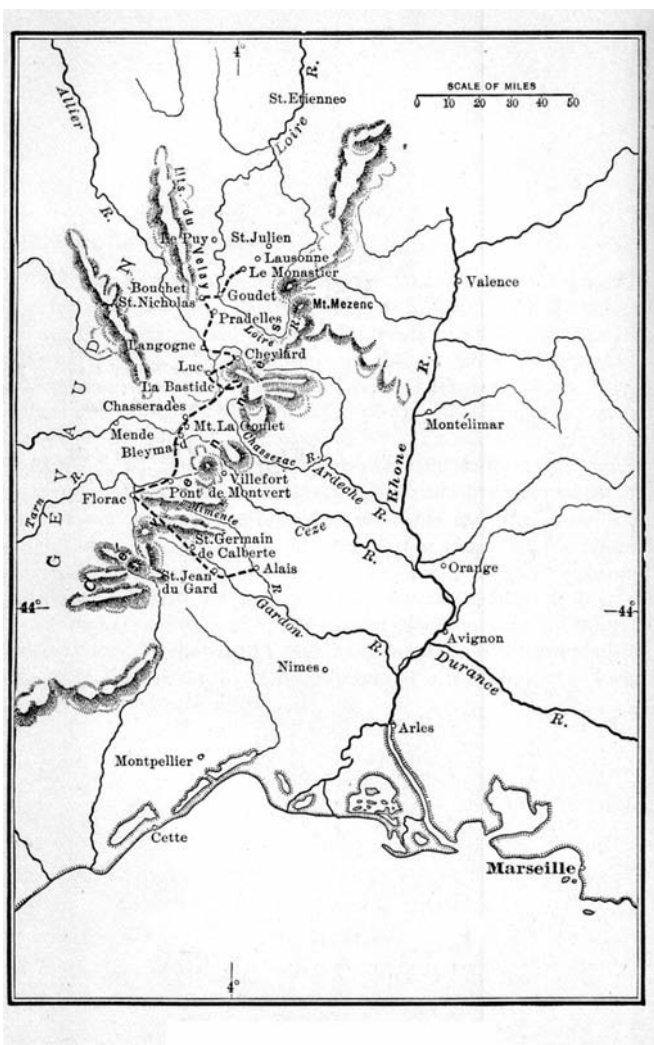
S magarcem kroz Sevene

Preveo

MILAN MILETIĆ

BUK&FAL

Mapa Stivensovog putovanja kroz Sevene

Magarac, zavežljaj i samar

U mestašcetu po imenu Monastije,² usred prijatne visoravni, na petnaest milja od Le Pija,³ proveo sam divnih mesec dana. Monastije je poznat po proizvodnji čipke, po opijanju, po slobodnom jeziku i po neuporedivim političkim razmiricama. Tamo, u tom planinskom gradiću, ima pristalica sve četiri francuske partije – legitimista, orleanista, imperijalista i republikanaca;⁴ i

² Stivenson je dao iscrpan opis ovog planinskog mesta u svom ogledu *Planinski grad u Francuskoj*, koji je prema ranijoj zamisli trebalo da posluži kao uvodno poglavlje ove knjige. Videti Robert Luis Stivenson, *Umetnost pisanja i drugi ogledi*, Službeni glasnik, 2009, prev. Nada Uzelac.

³ U Stivensonovo vreme jedan od najživopisnijih gradova Evrope.

⁴ Legitimisti su bili zagovornici starije grane Luja XIV, zalagali su se za obnovu kraljeva iz kuće Burbona; orleanisti, takođe monarhisti, bili su zagovornici mlađe grane Luja XIV, Filipa I, vojvode od Orleana; imperijalisti su, žudeći za povratkom slavnih dana iz vremena Napoleona, podržavali sina Luja Napoleona (ubijen juna 1897. godine u Africi, u razmeni vatre s grupom iz plemena Zulu); republikanci su se protivili monarhiji i imperiji, podržavali su Republiku uspostavljenu posle Francusko-pruskog rata i zalagali se za ideale Francuske revolucije.

svi oni mrze, gnušaju se, ocrnjuju i kleveću jedni druge. Izuzev u poslovne svrhe ili kako bi jedni drugima poturili laž u kafanskoj svađi, oni su ostavili po strani čak i pristojan govor. To je obična brdska Poljska.⁵ Usred ovog Vavilona⁶ pronašao sam sebi polaznu tačku; svi do jednog žudeli su za tim da budu ljubazni i od pomoći strancu. To nije bilo jednostavno zbog prirodne gostoprимljivosti planinskog sveta, ne ni zbog nekakvog čuđenja s kojim su me gledali kao čoveka koji od svoje volje živi u Monastijeu kad bi isto tako mogao da živi bilo gde na ovom velikom svetu; to je u velikoj meri poticalo od moje namere da krenem put juga, kroz Sevene. Putnik moje vrste bila je stvar dotad nečuvana u toj oblasti. Gledali su me s prezirom, kao čoveka koji je planirao put na Mesec, ali ipak s popriličnim zanimanjem, kao nekog ko polazi na negostoljubivi zemljin pol. Svi su bili spremni da pomognu u mojim pripremama; gomila simpatizera podržavala me je u kritičnom trenutku pogađanja; nijedan korak nije bio preduzet a da nije bio obeležen turom pića i proslavljen doručkom ili ručkom.

Već se oktobar dobro primakao pre nego što sam bio spreman da pođem, a na velikim visinama duž kojih je vodio moj put, nije bilo moguće očekivati miholjsko leto. Bio sam odlučan da, ako ne da spavam pod ved-

⁵ Između 1795. i 1918. godine, Poljska nije postojala kao nezavisna država. Bila je rasparčana između Rusije, Pruske i Austrije, a zatim dalje izdeljena na veliki broj kraljevstava, vojvodstava itd. Poljska politička usitnjenost bila je poslovična.

⁶ U hebrejskoj *Bibliji*, ime se pojavljuje kao לָבֶל (Babel), a u *Postanju* 11:9, navodi se da znači „zbrka“, od glagola *balal*, „zbrkati, pomešati“.

rim nebom, onda u najmanju ruku imam mogućnosti da spavam u nečemu svom; jer, za komotnog čoveka nema ničeg što iznuruje više od neophodnosti da u sumrak pronade zaklon, pri čemu gostoprimljivost seoske krčme nije uvek nešto na šta sa sigurnošću mogu da računaju oni koji naporno pešače. Šator je, pre svega za usamljenog putnika, nezgodno raširiti, i nezgodno ponovo skupiti; a na putu predstavlja i priličan deo vašeg prtljaga. Vreća za spavanje, s druge strane, uvek je spremna – treba samo da se uvučete; ona služi za dve stvari – kao postelja preko noći, kao ručna torba⁷ preko dana; pritom ne odaje vašu nameru da spavate pored svakog ljubopitljivog prolaznika. To je velika stvar. Ako logor nije zaklonjen, onda je to samo nemirno mesto za odmor; i vi postajete javna ličnost; druželjubivi seljak stiže do vaše postelje posle rane večere, i prinuđeni ste da spavate s jednim budnim okom i da budete na nogama pre nego što svane. Odlučio sam se za vreću za spavanje; i posle nekoliko poseta Le Piju i, u izvesnoj meri, života na visokoj nozi za mene i moje savetnike, vreća za spavanje je osmišljena, napravljena i trijumfalno doneta.

Ovo dete mog izumiteljskog dara⁸ merilo je gotovo šest kvadratnih stopa, ne računajući dva trouglasta krilca koja su služila kao jastuk preko noći, i vrh i dno

⁷ U tekstu stoji *portmanteau*; ovu reč je, u lingvističkom smislu, Luis Kerol, godine 1871. u svom poznatom delu *Some strange ogledala (i šta je Alisa tamo videla)*, iskoristio prema starofrancuskoj reči *portemanteau* u značenju za izvesnu vrstu putničkog kofera ili kovčega, čije su dve polovine spojene kopčom. Stivenson ovde primenjuje reč u oba smisla, i u Kerolovom smislu, i u značenju ručne torbe.

⁸ Stivenson je, u modernoj putopisnoj književnosti, prvi koji je naručio vreću za spavanje.

vreće preko dana. Nazivam je „vrećom“, ali nikad nije bila vreća osim iz čiste učtivosti: spolja tek neka vrsta izduženog valjka ili kobasice, zelena nepromoćiva cira-da, iznutra postavljena plavim ovčijim krznom. Bila je prostrana kao putnički kofer, topla i kao postelja – suva. Bilo je prostora napretek za jednog; i dok dlanom o dlan, stvar je mogla da posluži za dvoje. Zagnjurio bih se do grla; što se tiče glave, uzdao sam se u krzne-nu kapu s pokrivačima za uši i trakom ispod nosa, po-put respiratora; a u slučaju teške kiše, imao sam plan da, od svoje nepromoćive kabanice, tri kamena i povi-jene grane, podignem neveliki šator.⁹

Lako je uočiti da nisam bio u stanju da ovaj ogro-man prtljag nosim na svojim, tek ljudskim plećima. Preostalo je izabrati tovarnu životinju. Dakle, konj je prefinjena dama među životinjama, lakomislena, pla-šljiva, izbirljiva u ishrani, osetljivog zdravlja; konj je, isto tako, vredan i previše ćudljiv da se ostavi nasamo, tako da ste vezani za svoju životinju kao galijot za svog sasuznja; opasan drum ga raspamećuje; ukratko, ne-pouzdan je i zahtevan pomagač, i tridesetostruko uve-ćava putnikove nevolje. Ono što mi je bilo potrebno bilo je nešto jeftino, malo i izdržljivo, tupave i mirolju-bive prirode; i svi ovi zahtevi ukazivali su na magarca.

Tamo, u Monastijeu, živeo je jedan stari čovek, pri-lično nezdravog intelekta prema nekima, uveliko u pratnji dečurlije s ulice i poznat pod imenom čiča Adam.¹⁰ Čiča Adam imao je taljige, a za njihovu vuču

⁹ Stivenson je ovde izumeo neku vrstu zaklona, veoma nalik nakatranisanom platnu kakvo koriste današnji ljubite-lji šetnje u prirodi.

¹⁰ Mesni torbar, čije je ime u stvari bilo Surel, prodavao je u okolnim selima kalendare, almanahe i probrani tekstil.

sićušnu magaricu, ne naročito veću od psa, boje miša, s toplim okom i odlučnom donjom vilicom. Bilo je nečeg milog i plemenitog u toj životinji, nekakve miroljubive elegancije, što me je odmah privuklo. Naš prvi razgovor odvijao se u Monastijeu, na pijaci. Kako bi potvrdila njenu prijatnu narav, deca su joj se, jedno za drugim, penjala na leđa kako bi je uzjahala, i jedno za drugim naglavačke letela u vazduh; sve dok manjak samopouzdanja nije počeo da se oseća u mladalačkim grudima, a eksperiment se prekinuo usled nedostatka u ljudstvu. Ja sam već imao podršku u vidu delegacije svojih prijatelja; ali kao da ovo nije bilo dovoljno, svi kupci i prodavci sakupili su se u krug i pomagali mi u pogađanju; a magarica, ja i otac Adam bili smo središte graje, skoro pola sata. Na kraju je magarica prešla na službu kod mene, za naknadu od šezdeset pet franaka i čaše konjaka. Vreća je već koštala osamdeset franaka i dve čaše piva; stoga je Modestina,¹¹ kako sam je odmah krstio, po svim pokazateljima, bila jeftina stvar. Zaista, bilo je to onako kako je i trebalo da bude; jer ona je bila samo dodatak mojoj slamarici, to jest automatsko krevetsko postolje na četiri točka.

Poslednji razgovor s čiča Adamom vodio sam u sali za bilijar, u opojni sat pred svitanje, kad sam popio konjak. Ispostavilo se da je bio veoma dirnut rastankom i izjavio da je često kupovao beli hleb za magaricu, dok je sam bio zadovoljan crnim; ali ovo, prema najpouzdanijim svedočenjima, mora da je bila čista izmišljotina. Bio je poznat u selu po brutalnom zlostavljanju magarice; ipak, izvesno je da je pustio suzu, a ta suza ostavila je jasan znak na obrazu.

¹¹ Ime duhovito ukazuje na smernog i sitnog magarca.

Prema savetu mesnog sarača, sklonog obmani, kožno sedleno jastuče za mene je napravljeno s alkama zarad vezivanja mog zavežljaja; a ja sam promišljeno probrao svoj pribor i organizovao odeću. Kao naoružanje i opremu, poneo sam revolver,¹² malu gasnu lampu i tiganj, fenjer i nekoliko jeftinih sveća, nož na preklapanje i veliku pljosku u kožnom omotaču. Glavni tovar sastojao se od dve kompletne tople presvlake – ne računajući moju odeću za put: pantalone, kormilarska čoja i vezeni spenser¹³ – nekoliko knjiga i putničko čebe,¹⁴ koje mi je, budući da je i ono imalo oblik torbe, služilo kao dvostruka postelja u hladnim noćima. Stalna komora sastojala se od čokoladnog keksa i konzer-vi bolonjske kobasice. Sve ovo, izuzev onog što sam nosio na sebi, lako je stalo u vreću od ovčije kože; a nju sam na sreću ubacio u svoj prazan ranac, više zarad prikladnosti prtljaga nego iz bilo kakve pomisli da će mi zatrebati na putu. Za neposrednije potrebe poneo sam ovčiji but, bocu božolea, praznu bocu za mleko, mutilicu za jaja i priličnu količinu crnog i belog hleba, poput čiča Adama, za sebe i magaricu, samo što su u mom gledanju na stvari odredišta bila preokrenuta.

Stanovnici Monastijea, inače svih opredeljenja u politici, bili su jedinstveni u tome da me zaplaše mnoštvom smešnih nevolja i neočekivanom smrću u mnogo iznenađujućih oblika. Hladnoća, vukovi, razbojnici, a pre svega svakakva spretna noćna stvorenja, svako-

¹² Stivensonova žena, Fani, priseća se ovog naoružanja: „Pištolj je bio starovremski, nepouzdanog mehanizma i verovatno je po svog vlasnika bio više opasnost nego zaštita.“

¹³ Kratak kaput. Oksfordski rečnik engleskog jezika kao primer uz odrednicu navodi ovu Stivensonovu rečenicu.

¹⁴ Čebe ili prekrivač koji su putnici na železnici nosili sa sobom kako bi se ugrejali.

dnevno i rečito nametali su se mojoj pažnji. Ipak, u ovim predskazanjima, stvarne, opštepoznate opasnosti nije bilo. Kao i Kristijanu,¹⁵ opasnost mi je pretila od zavežljaja, koji me je usput mučio. Pre nego što ispričam o sopstvenim nezgodama, dozvolite mi da u dve reči saopštim ono čemu me je iskustvo naučilo. Ako je zavežljaj dobro pritegnut na krajevima i visi punom dužinom – nikako dvostruko, ako vam je život mio – preko samara, putnik je bezbedan. Sedlo svakako neće odgovarati, takva je nesavršenost našeg prolaznog života; nema sumnje da će se klimati i nastojati da se prevrne; ali na svakom drumu ima kamenja i čovek brzo ovlada veštinom da, uz pomoć dobro podešenog kamena, neutrališe svaki pokušaj narušavanja ravnoteže.

Na dan polaska, ustao sam nešto posle pet; oko šest smo počeli da tovarimo magarca; a deset minuta kasnije, moje nade pretvorile su se u prah. Sedleno jastuče nije uspevalo da se na Modestininim leđima zadrži makar i delić sekunde. Vratio sam ga čoveku koji ga je napravio, i upao u tako žučnu prepirku da je napolju ulica, od zida do zida, bila prepuna alapača koje su gledale i osluškivale. Jastuče je prelazilo iz ruke u ruku s mnogo energičnosti; možda bi bilo živopisnije reći da smo ga bacali jedan drugom u glavu: i, u svakom slučaju, bili smo veoma žučni, neprijateljski raspoloženi jedan prema drugom i govorili prilično slobodno.

Imao sam običan samar za magarca – *barde*,¹⁶ kako ga zovu – koji je odgovarao Modestini; i još jednom

¹⁵ Kod Kristijana, junaka *Poklonikovog putovanja*, teret koji nosi alegorija je za njegov greh.

¹⁶ Reč potiče iz oksitanskog jezika. Barda se sastoji od drvenog rama koji je kožnim remenjem pričvršćen za leđa magarca, a za bardu je prikazana zaprega.

sam je natovarao svojim stvarima. Dvostruka vreća, moja kormilarska jakna (jer bilo je toplo, i nameravao sam da pešačim u prsluku), velika duguljasta vekna crnog hleba i otvorena kotarica s belim hlebom, ovčetinom i bocama, bile su sve uvezane veoma složenim sistemom čvorova, a na ishod sam gledao s nepojmljivim zadovoljstvom. Kod ovako čudovišnog tovara, sva težina je na plećima magarca i nema ničeg ispod da je uravnoteži, i to na novom novcijatom samaru koji se još nije prilagodio životinji, pričvršćenog novim užadima od kojih je moglo da se očekuje da usput popuštaju i zatežu se, u čemu bi čak i najnemarniji putnik trebalo da vidi nagoveštaj katastrofe.

Taj složeni sistem čvorova, opet, bio je delo mnoštva saosećajnih ljudi da bi mogao da bude naročito vešto osmišljen. Istina je da su svojski pritegli užad; čak trojica bi joj nogama pritisli sapi i čvrsto je držali; ali kasnije sam shvatio da jedna razborita osoba, bez bilo kakve primene sile, posao može da završi mnogo solidnije nego pola tuceta vatrenih i zanesenih štalskih momaka. Tad sam bio tek novajlija; čak i posle peha sa sedlenim jastukom ništa nije moglo da poljulja moje samopouzdanje; i tako sam izašao na vrata štale kao što vo odlazi na klanje.¹⁷

¹⁷ „Otide za njom odmah kao što vo ide na klanje i kao bezumnik u puto da bude karan, / Dokle mu strijela ne probije jetru, kao što ptica leti u zamku ne znajući da joj je o život“, *Priče Solomunove*, 7:22.

Neiskusni mazgovodac

Zvono u Monastijeu samo što je odbilo devet kad sam se oslobodio ovih početnih muka i preko utrine se popeo na brdo. Dokle god sam bio u vidokrugu prozora, nekakav potmuo stid i strah pred porazom dostojnim podsmeha, odvrćali su me od toga da makar taknem Modestinu. Ona je cupkala svojim sićušnim kopitima, idući umereno sporim korakom; s vremena na vreme odmahнула bi ušima ili repom; i izgledala je tako sitna ispod zavežljaja da sam u sebi strepeo. Prešli smo preko pojila bez teškoća – bez sumnje, bila je poslušna – i kad smo se našli na drugoj obali, tamo gde drum počinje da se penje kroz borovu šumu, uzeo sam u desnu ruku bezbožni prut i sa zebnjom ga primenio na magarici: Modestina pođe bodrije sledeća tri koraka, a zatim se ponovo vrati prethodnom menuetu. Još jedna takva primena imala je isto dejstvo, a tako je bilo i treći put. Ja sam dostojan imena Engleza¹⁸ i protiv je moje savesti da okrutno dižem ruku na ženu. Uzdržao sam se i osmotrio je od glave do pete; kolena sirote životinje drhtala su i disanje joj je bilo nepravilno; bilo je jasno da uzbrdo ne može brže. Bože sačuvaj, pomi-

¹⁸ Stivenson je Škotlandanin, stoga je ovo sarkastična dosetka.

Stivenson i Modestina

Mladi škotski pisac odlučio je da prošeta nekih 195 kilometara, od Monastijeja u gornjem toku Loare, pa prema jugu do Svetog Jovana od Gara, i to jedino u društvu magarca. Počeci piščevog druženja s magarcem nisu bili bez teškoća, ali sa odmicanjem puta bivali su sve prožetiji emotivnijom vezom, istina ne bez izvesne dvosmislenosti. I tako su, od 22. septembra 1878. godine, išli dvanaest dana i po vetru i po kiši.

I onda taj škotski pisac, Robert Luis Stivenson, u svom *Putovanju s magarcem* piše, bezmalo kao svoj *credo* kojeg će se držati do kraja svog života:

Ne putujem da bih nekud stigao nego da bih putovao. Putujem zarad putovanja. Velika je stvar biti u pokretu; iz blizine osetiti nevolje i zapreke života; spustiti se s ovog kreveta s dušekom od perja i uvideti da nam je pod nogama granitna kugla posuta oštrim kremenom.

Stivensonova sklonost bez ostatka ka putovanju, većiti zaljubljenik kopnenih i morskih puteva, počela je već od njegovog detinjstva kad je obišao sve svetionike na škotskoj obali Kanala koji deli britanske otoke od kontinentalne Evrope. Hodaće drumovima južno od Edinburga. Proputovaće zatim celu Belgiju i Francusku, pa i Ame-

riku. Ploviće Južnim morima gde će se, na ostrvu Samoa, najzad skrasiti. Tamo su ga domoroci prozvali „gospodar pripovedanja“, toliko ih je opčinjavao svojim pričama. Biće neposredan i upečatljiv svedok kolonijalne istorije pacifičkog ostrvlja. Za njega je putovanje bilo, kao što piše prijatelju Sidniju Kolvinu, stalna potraga za ljudima, za prijateljima. I pronalazio ih je putujući. Potom je pisao romane i priče za njih i o njima.

Nimalo ne sumnjajući u iskrenost gorenavedenih reči, kao motivaciju za ispisivanje svog romana piscu se mogu dodeliti još dva podsticaja. *Kao prvo*, Stivenson ima dvadeset osam godina i već se nepovratno opredelio da bude pisac, ali od svog pisanja još ne uspeva da živi. Prihodi su mu nedovoljni za opstanak, a da i ne spominjemo druge, nagonske troškove koje iziskuju egzistencijalna zadovoljstva bez kojih život gubi na vrednosti. Živi od novčane pomoći koju mu daje otac, a hteo bi da se izbavi iz te zavisnosti, bez obzira što ume da bude štedljiv i nikako ne spada u rasipnike. Računa da bi mu eventualni uspeh putopisne knjige finansijski okrepio. Dobro je računao, jer knjiga je doživela uspeh zahvaljujući pripovedačkom majstorstvu u stvaranju napetosti kombinovanjem suve opservacije i elemenata koji dočaravaju ljudsku komediju. Od takve knjige učili su mnogi putopisci kao što si, na primer, kad je reč o engleskim, Grejam Grin i Brus Četvin. A njenom piscu su se divili mnogi, od Borhesa, Hemingveja, Džeka Londona, do Artura Konana Dojla, pesnika Čezara Pavezea, pa Čestertona, Henrija Džejmsa i Vladimira Nabokova. U dvadesetom veku će, ipak, i uprkos navedenim poštovaocima, biti zanemaren, pre svega zaslugom uticajne književne figure kakva je svojevremeno bila Virdžinija Vulf, i biti isključen iz engleskog školskog kanona. Tek potkraj prošlog stoleća Stivensonovo bogato delo biva iznova vrednovano i autor je svrstan među vr-

hunske umetnike, podjednako zbog svojih eseja, putopisa, priča i romana.

Kao drugo, što bi mogla biti već priča za sebe, njegova ljubavna avantura s Fani (Frensis Džejn) Ozborn, Amerikankom, inače udatom i majkom troje dece, upravo je doživela brodolom. Fani se vraća u Ameriku svome mužu, a Stivenson ostaje u Parizu sa slomljenim srcem. Ipak, dve godine docnije, srećan kraj: Fani i Stivenson se venčavaju i biće zajedno do rane piščeve smrti, prvih dana decembra 1894. godine, po svemu sudeći od moždanog udara.

Ukratko, piščev odlazak u krajeve oko reke Loare, u geografsko središte Francuske, deo su njegove odluke da se nađe u situaciji koja može biti ispisana i s tom knjigom zarađen novac. Otuda on i vodi svoj putni dnevnik koji će biti osnova za nastanak *Putovanja s magarcem kroz Seve-ne*. Istovremeno, ta njegova ekskurzija otvara mu priliku da razmotri svoj odnos s Fani i da joj se u sebi obraća i poverava joj se tokom svoje ne baš kratke šetnje kroz zabačena sela i okolnu planinsku divljinu. Zato se i odblesci njegove ljubavne veze više ili manje neposredno javljaju u ovom putopisnom romanu, naročito kad govori o odnosu među polovima, podstaknut činjenicom da je njegova Modestina ženskog roda. Ne znači da Modestina bilo koga određenog utelovljava. Ona je tu naprosto samo, u opštem smislu, oličenje ženskosti, a koja inače Stivensona duboko potresa, naročito posle ljubavnog iskustva s Fani.

Inače, uloga magarca (i mazge) u književnosti do Stivensona je nezaobilazna, od Apulejevog zlatnog magarca i magaraca u Ezopovim basnama (i u njihovom tragu i kod Lafontena) preko Sančovog magareta do magarca u *Sentimentalnom putovanju* Lorensa Sterna. Naravno da je magaraca u knjigama znatno više od nabrojanih, ali ja se ovih, eto, na brzinu prisećam sa svojih čitalačkih nogu. A sam Stivenson, osim što se osvrće na Sternovog, dodaje i neke druge.

Da je u *Putovanju s magarcem kroz Sevene* reč o romanu, a ne samo pukom putopisu, posvedočavaju nam sva-kojaki fiktivni elementi u tekstu, a ponajviše lik samog putnika i pripovedača koji se u svemu ne podudara s pi-scem. Da li je onaj ko pripoveda sam pisac, Stivenson? Ni-pošto. Očigledno je, naime, da pisac stvara od sebe lik pri-povedača koji bi trebalo da očara potencijalnu čitalačku publiku, pa je otuda prinuđen da se povremeno odriče od sopstvene ličnosti, čineći je, svesno ili ne, protivrečnom, nepostojanom, isfragmentisanom, razapetom između krajnosti, od okrutnih crta do sentimentalnog senzibiliteta i natrag, i ta raspolućenost traje od početka do kraja spisa. Ukratko, to nije *ja* pisca nego nekonzistentno *ja* pripovedača, i tako naposljetku, u okviru putopisa, dobijamo romaneskno autofiktivno delo.

To jeste i nije piščev lik. Pošto je uvek u funkciji pripovedanja, i sam biva donekle i nepobitno fiktivan. To diskretno razmimoilaženje pisca i pripovedača ukazuje na meru autofikcije u romanu.

Stivenson prihvata brižljivo konstruisanu ulogu neiskusnog lika kojim sebe predstavlja pripovedač najpre zbog izgradnje situacija s humornim efektom, i to je poglavito izvedeno s magarcem i na račun magarca. Klatno odnosa s magarcem neprekidno osciluje između vedre i popustljive zabave, s jedne, i više ili manje izrazite svireposti, s druge strane. Ta podeljenost docnije će u Stiven-sonovom delu doći do ekstremnog izraza u romanu *Dok-tor Džekil i gospodin Hajd*. Svako u sebi ima svog dvojnika koji je naš unutrašnji protivnik. I taj slučaj je samo prividno neobičan ili čak neverovatan. Čovek je, sugeriše nam Stivenson, duboko u sebi podeljen, pri čemu jedna njegova strana nastoji na razvitku civilizovanosti koja bi da utemeljuje toleranciju i miroljubivost prema drugom i dru-gima, a druga strana u nama istrajava na nasilju i varvar-skom duhu.

Pripovedanje teče kao neprekidno kontrastiranje. To se još jedared vidi iz odnosa prema Modestini. Ali ne samo prema magarici čije već ime evocira dobrotu, skromnost i smernost. Kontrastiranje je vidljivo i iz opisa predela koji podjednako govore o izgledu kraja, kao i što su izraz onoga koliko sebe uočavamo u tim predelima. Duh mesta postaje i naš duh, kao i obrnuto. Kontrastiranje je vidljivo i u raznolikosti karaktera ljudi koje putnik pripovedač sreće na drumovima i u selima. Najzad, evocirane epizode iz protestantske pubune protiv državne rojalističke vlasti uvek su duboko u sebi kontrastirane i prikazane kao sukob krajnosti kojima su učesnici tog rata bili bolno prožeti.

Dok prolazi kroz sela i sreće mnoge tamošnje stanovnike, Stivenson se često, godinu dana posle svog putovanja, prilikom redakcije prvobitne verzije teksta kad se već nalazi u Edinburgu, služeći se knjigama, poglavito *Istorijom otaca u Pustinji* Napoleona Peraa, osvrće na istoriju regiona i evocira događaje po kojima je taj kraj najpoznatiji u istoriji. To su događaji iz dvogodišnjeg Sevenskog rata znanog i kao Rat s kamizarima. Kamizari su bili francuski protestanti, hugenoti, koji su 1685. godine, posle opozivanja Edikta iz Nanta kojim su im bile dopuštene izvesne slobode u negovanju svog verskog kulta, podigli ustanak i zaratili s katoličkim kraljem Lujem XIV koji je zabranio protestantsku veru i naložio prisilnu konverziju protestantskih vernika u katoličanstvo.

Sam Stivenson je po odgoju bio protestant, ali zapravo, po svojoj filozofiji, nevernik. U vreme njegovog putovanja kroz kamizarску oblast, on ističe da protestanti i katolici žive mirno jedni uz druge, prizivajući tako ono najbolje u ljudima i, dabome, gledajući da to saopšti svojim čitaocima u Škotskoj koja je protestantska sredina.

Uloga magarca (i mazge) u književnosti do Stivenso-
na je nezaobilazna, od Apulejevog zlatnog magarca i ma-
garaca u Ezopovim basnama (i u njihovom tragu i kod
Lafontena) preko Sančovog magareta do magarca u *Sen-
timentalnom putovanju* Lorensa Sterna. Naravno da je ma-
garaca u knjigama znatno više od nabrojanih, ali ja se
ovih, eto, na brzinu prisećam sa svojih čitalačkih nogu. A
sam Stivenson, osim što se osvrće na Sternovog, dodaje i
neke druge. Sećajući se svoje knjige *Jevanđelje po magar-
cu*, pomišljam da je mlađani Robert Luis Stivenson želeo
umesto Hristovih muka na Golgoti da oponaša u izve-
snom smislu ugodniji, iako ne i manje zlokoban događaj,
naime Hristov ulazak u Jerusalem na magarcu okićenom
palmovim lišćem. Ali umesto da to učini u Izrailju iza-
brao je sebi bliži kraj, iako podjednako oskudan i ispošten,
centralni planinski masiv u Francuskoj. Mogao je, smatram
da okiti svog magarca umesto palmom vrbovim mladica-
ma koje izbijaju, u Srednjoj i Zapadnoj Evropi u divan
proletnji dan (pri čemu je istina da pisac u svoju velebnu
šetnju kreće potkraj septembra, ali ni ti dani još nisu bez
zelenih grana). Kao što je više nego moguće da je Isusov
magarac bio zapravo magarica, Stivensonov magarac kao
da to potvrđuje, jer jeste smerna magarica, po imenu Mo-
destina, i koja je u ovom *Putovanju*..., uz sve ostalo, neis-
crpan i moćan nosilac komičke strukture romana.

Nisam odoleo a da na zamislim da ovo nije nečije pu-
tovanje s magarcem nego magaričino putovanje, recimo,
sa Stivensonom. U tim preokrenutim ulogama, vodič je
magarica. Pri tome tog maštoglavog vodiča iz dana u dan
muči njegova mušterija, više nego mušičavi turista, neu-
pućen, ali zahtevan. To mučenje je okrutno, mada ne i
bez izvesne sentimentalne nežnosti. Najpre je na leđa i
sapi magarice, pošto ju je osamario, nabacio sav svoj prt-
ljag, nimalo lak, a neuravnotežen sa obe strane. Dok ma-

garica takoreći sama ponekad bira kojom će stazom da se zaputi, na koja vrata da uđe, kao što čini svaki istinski vodič, njena mušterija se trudi da je svaki put zbog te svoje glave fantazije kažnjava, ali naposljetku, postepeno, prihvata to kao neočekivane radosti lutanja koje se, prema Henriju Džejmsu, sastoje u tome da se svet sagledava očima nomada, nikad istinski rafinovanog, ali svakad ponešenog i u nekoj spokojnoj ljubavi prema krajevima kroz koje prolazi.

Modestina, ćutljiva, trpeljiva, svakomalo mučena, šibana, ubadana, i jedva da povremeno zanjače, a pripovedač izbegava da o tome više kaže nego je mlati. To je bila njena Golgota, a koju ona prihvata onako kao što to čini svaki magarac, kao sudbinu kojoj se naposljetku pokorava, ali i dalje čuva u sebi svoje netaknuto srce i izvestan pritajeni revolt. Pripovedač pešači, putuje, zaljubljenik je hodanja, razmišlja o prošlosti i okolnim predelima, a magarica samo sopće i sa svakim korakom je zapravo sve bliža svom hropcu. Tek kad je, na kraju, Modestina iscrpljena, dovedena maltene do skapavanja, pripovedač shvata koliko ju je voleo i koliko mu nedostaje, a da je zapravo nije nimalo mrzeo. I da je čak i ona njega volela, jer je navodno volela da hleb jede iz njegove ruke. Neuk u postupanju s magarcima, moglo bi biti da je on sam skrivio izmoždenost dobre Modestine, iako mu to ne pada na pamet nego je u teškom stanju ostavlja i odlazi diližansom, osećajući se slobodnim.

Tako okolišno pisac izgrađuje odnos čoveka i životinje. A jasno je na čijoj je strani Stivenzon i ko je zaslužio da bude stožerni lik romana. Koliko god pripovedač se kolebao, čitalac zna. Pisac mu je to jasno došapnuo. Čovek tek valja da uči od životinje ako želi da iziđe na kraj sa svojim unutrašnjim dvojnikom koji ga vodi u zlo.

Jovica Aćin

Sadržaj

Mapa Stivensonovog putovanja kroz Sevene	7
Posveta	9

Vele

Magarac, zavežljaj i samar	17
Neiskusni mazgovodac	25
Dobijam ostan	36

Gornji Ževodan

Logor u mraku	49
Šelar i Lik	62

Bogorodica od Snegova

Otac Apolinarije	73
Monasi	80
Podstanari	90

Gornji Ževodan (nastavak)

Preko Gila	103
Noć među borovima	107

Zemlja kamizara

Preko Lozere	117
Pon de Monver	124
U dolini Tarna	133
Florak	145
U dolini reke Mimente	149
Središte oblasti	154
Poslednji dan	164
Zbogom, Modestina!	171
Jovica Aćin: <i>Stivenson i Modestina</i>	175